

hadis ancak şâz râviden gelir” demiş, ma'rûf râviden ma'rûf olmayan pek çok hadis rivayet eden ve rivayetinde çokça hata yapanlardan rivayette bulunulmamacasına belirtmiştir. Muhalefet eden bir râvinin tek başına rivayet ettiği hadis münker hadis kapsamında değerlendirilir ve şüphe sebebi olduğu için zayıf sayılarak reddedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, “hlf” md.; Buhârî, “Vuđû”, 29, “Zekât”, 16; Müslim, “Muğaddime”, 1, “Zekât”, 91; Tirmizî, “Zekât”, 27; İbn Mâce, “Zekât”, 3; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, II, 272, 418; Hâkim en-Nisâbüri, *Ma'rifetü 'ulümü'l-hadîs* (nşr. Seyyid Muazzam Hüseyin), Haydarâbâd 1935 → Medine-Beyrut 1397/1977, s. 39-41, 53, 119-122; İbnü's-Salâh, *'Ulümü'l-hadîs* (nşr. Nüreddin İtr), Dimaşk 1406/1986, s. 93-98, 279-288; İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhetu'n-nazar fi tavzihi Nuḥbetü'l-fiker* (nşr. Nüreddin İtr), Dimaşk 1413/1992, s. 65-70, 90-94; Şemseddin es-Sehâvî, *Fethu'l-muğîs*, Beyrut 1403/1982, I, 237-242, 244-251; Süyûtî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehhâb Abdüllatif), Beyrut 1379/1959, s. 146, 149, 151, 169, 173, 191; *Tecrid Tercesesi*, Mukaddime, I, 299-318; Nüreddin İtr, *Menhecü'n-naḳd fi 'ulümü'l-hadîs*, Dimaşk 1406/1985, s. 423-447; Mahmûd el-Tahhân, *Teysîru muştalahi'l-hadîs*, Riyad 1407/1987, s. 102-119; Emin Aşıkutlu, *Hadiste Ricâl Tenkidî*, İstanbul 1997, s. 136-138.

EMİN AŞIKUTLU

MUHÂLEFETÜN li'l-HAVÂDİS (مخالفة للحوادث)

Allah'ın yaratılmışlara benzemediğini ifade eden selbî sıfatlarından biri.

Sözlükte “bir şeyin diğer bir şeye aykırılığı olması” anlamına gelen **muhâlefet** ile “sonradan vücut bulanlar, yaratılmış olanlar” mânasındaki **havâdis** kelimesinden meydana gelen **muhâlefetün li'l-havâdis** terkihi “yaratılmışlara benzemek” anlamıyla Allah'ın tenzihî sıfatlarından birini karşılar. Bu terkip naslarda geçmemekle birlikte hiçbir şeyin Allah'a benzemediği, O'nun şerikinin olmadığı, anne, baba, evlât ve yardımcısının bulunmadığı, denginin düşünülmeceği gibi (el-İsrâ 17/111; eş-Şûrâ 42/11; el-İhlâs 112/1-4) yanında Allah'ın zâtının yaratılmışlara özgü niteliklerden münezzehe olduğunu ifade eden birçok âyetin bulunduğu bilinmektedir (bk. ŞİRK). Aynı mahiyette çeşitli hadis rivayetleri de mevcuttur (meselâ bk. Beyhakî, s. 49-50; Ahmed İsmâ el-Kâtib, s. 173). Öyle anlaşılıyor ki itikadî konulara sistematik açıdan yaklaşım yapan âlimler, Allah'ın zâtını bütün yaratılmış-

lık özelliklerinden tenzih etmek amacıyla muhâlefetün li'l-havâdis terkihini terim haline getirmişlerdir.

Allah'ın, zâtı ve sıfatlarıyla birlikte yaratılmışlardan farklı bir varlık olduğu konusu üzerinde ilk duran kelâm âlimi Cehm b. Safvân'dır. Cehm, tenzihte aşırı giderek naslarda açıkça belirtilen bazı ilâhî sıfatları bile aynen kabul etmemiştir (Ahmed b. Hanbel, s. 67-68; ayrıca bk. CEHM b. SAFVÂN). Onun tenzihiçi tavrına benzer bir tutum daha sonra Mu'tezile kelâmcılarından görülür. Tenzihte ileri giden Cehmî ve kısmen Mu'tezilî yaklaşım, Allah'ın zâtını ve sıfatlarını yaratılmışlara benzetme karşıt grupların ortaya çıkmasına yol açmış, buna bağlı olarak Hişâm b. Hakem, Hişâm b. Sâlim el-Cevâfîki ve Dâvûd el-Cevâribî gibi Şîa âlimleri Allah'ı maddî varlıklara benzetmiş (Nesefî, I, 119-122), Selefiyye hareketi içinde yer alan âlimler de Allah'a cihet nisbet ederek yaratılmışların nitelikleriyle ilâhî sıfatlar arasında benzerlikler bulunduğu anlamına gelebilecek bazı görüşleri savunmuştur (*DİA*, VIII, 496-497).

Kelâm âlimleri, Allah'ı yaratıklarla benzeşen bir varlık şeklinde tasavvur etmenin naslara uymadığını ve aklî bilgilere ters düştüğünü belirtmiş, böylece Allah'ın bütün yaratılmışlardan farklılığını muhâlefetün li'l-havâdis kavramıyla ifade etmişlerdir. Mâtürîdî, Allah'ın cisim ve araz özelliği taşımayan, dengi, benzeri ve zıddı bulunmayan bir varlık olduğuna dikkat çekmek suretiyle muhâlefetün li'l-havâdis sıfatının özüne ilişkin ilk bilgileri ortaya koyduktan sonra (*Kitâbü't-Tevhîd*, s. 44; Nesefî, I, 140) konu kelâm literatüründe “tenzihât” veya “Allah'tan nefyedilmesi gereken sıfatlar” başlığı altında incelenmiş, bilindiği kadarıyla ilk defa İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî (ö. 478/1085), tarafından muhâlefetün li'l-havâdis adıyla bir selbî sıfat grubu zikredilmiştir (*el-İrşâd*, s. 54). Ancak Cüveynî'den sonra yazılan kelâm kitaplarında genellikle bu terkip kullanılmamış, terim, daha çok son dönem Mâtürîdiyye literatüründe Allah hakkında gerekli olan selbî sıfatlar arasında zikredilmiştir (Arapkirli Hüseyin Avnî, s. 39; İzmîrli, II, 89; Bilmen, s. 146).

Muhâlefetün li'l-havâdis sıfatının içeriği “zâtının kendinden başka varlıkların zâtına, sıfatlarının da onların sıfatlarına hiçbir şekilde benzememesi” diye özetlenebilir. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, kendi dışındaki varlıkların mevcudiyetlerinin başlaması, devamı ve sona eriş olguları, bunların değişimi ve diğer bütün özelliklerin-

den münezzehtir. Allah'ın bu sıfatı O'nun mahiyetinin, yani mantıktaki beş tümelenden biri anlamında cinsinin bulunmadığı mânasına gelir ve ilâhî hakikatin insan zihni tarafından kuşatılamayacağını anlatır (Fahreddin er-Râzî, I, 138). Çünkü bu mânadaki mahiyet bir şeyin cinsinin ne olduğunu belirlemeyi ifade eder (Teftâzânî, s. 107). Sözü edilen sıfatın bu içeriği konusunda İslâm kelâmcıları ittifak halindedir. Cehmîyye, Mu'tezile ve Şîa âlimleri, bu sıfatın Allah'ın dünyada ve âhirette görülemez bir varlık olmasını gerektirdiği görüşünü savunmuş (Kâdî Abdülcebbar, s. 230-249; Ca'fer Sübhânî, I, 469-488), Sünnî kelâmcıları ise Allah'ın dünyada görülemez olduğu görüşüne katılmakla birlikte rü'yetullah ile ilişkin nasları ve insanın varlık yapısının âhirette değişeceği hususunu dikkate alarak müminlerin en büyük ilâhî lutuf olan rü'yetten mahrum kalmayacağı kanaatine varmıştır (bk. RÜ'YETULLAH; SIFAT).

Allah insan zihninde canlandırılan her türlü şekilden münezzehtir tarzında sözleri muhâlefetün li'l-havâdis sıfatını özetleyici mahiyettedir. Kelâmcılar bu sıfat bağlamında, Allah'ın üç unsurdan teşekkül etmiş tek bir cevher olduğunu iddia eden hristiyanları da eleştirmişlerdir (Nesefî, I, 111-118). Allah'ın yaratılmışlardan farklı bir varlık olması ilkesi, mümâselet konusuyla da irtibatlıdır (bk. MÜMÂSELET).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed b. Hanbel, *er-Red 'ale'z-zenâdika ve'l-Cehmîyye* ('Akâ'idü's-selef içinde), s. 67-68; Eş'arî, *Maḳâlât* (Ritter), s. 207-214, 518-521; Mâtürîdî, *Kitâbü't-Tevhîd* (nşr. Bekir Topaloğlu – Muhammed Aruçi), Ankara 1423/2003, s. 43-45; Kâdî Abdülcebbar, *Şerhu'l-Uşûli'l-ḥamse*, s. 213-249; Beyhakî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, s. 49-50; Cüveynî, *el-İrşâd* (Temîm), s. 54-56; Nesefî, *Tebşîratü'l-edille* (Salamé), I, 110-122, 140-141; Fahreddin er-Râzî, *Kitâbü'l-Erba'in*, Kahire 1406/1986, I, 138-171; Teftâzânî, *Şerhu'l-'Akâ'id* (Ramazan b. Muhammed el-Hanefî, *Şerhu Ramazan Efendi 'alâ Şerhi'l-'Akâ'id* içinde), İstanbul 1320, s. 102-113; Şa'rânî, *el-Yevâkit ve'l-cevâhir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), s. 52; Hüseyin el-Cîs, *el-Huşûnû'l-Hamîdiyye*, Kahire 1323, s. 21-22; Arapkirli Hüseyin Avnî, *İlm-i Kelâm*, İstanbul 1331, s. 39-44; İzmîrli, *Yeni İlm-i Kelâm*, II, 89-92; Ömer Nasuhi Bilmen, *Muvazzah İlm-i Kelâm*, İstanbul 1339-42, s. 146-147; Ahmed İsmâ el-Kâtib, *'Akîdetü't-tevhîd fi Fethi'l-bârî şerhi Şahîhi'l-Buhârî*, Beyrut 1403/1983, s. 173; Ca'fer es-Sübhânî, *el-İlahiyyât* (nşr. Hasan Muhammed Mekî el-Âmilî), Beyrut 1410/1989, I, 453-465, 469-488; Metin Yurdagür, *Allah'ın Sıfatları*, İstanbul 1984, s. 161-163; Yusuf Şevki Yavuz, “Dârimî, Osman b. Sa'id”, *DİA*, VIII, 496-497.

METİN YURDAGÜR